

ШИФР

«АТО»

**ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ОБРАЗУ ВЕТЕРАНА АТО СУЧАСНОЮ
УКРАЇНСЬКОЮ МОЛОДІЮ**

2020 рік

АНОТАЦІЯ

Актуальність дослідження. Через важкий військовий досвід значна кількість ветеранів АТО/ООС потребує психосоціальної допомоги. Реабілітацію та ресоціалізацію військових ветеранів додатково може ускладнювати їх перехід до цивільного життя, на особливості перебігу якого значно впливає ставлення населення до учасників бойових дій та сформовані в суспільстві стереотипи сприйняття образу ветерана АТО. Тому дослідження особливостей сприйняття образу ветерана АТО населенням України, зокрема молоддю, є актуальним та важливим.

Мета дослідження: у межах пілотажного дослідження емпірично дослідити особливості сприйняття образу ветерана АТО сучасною українською молоддю.

Основні завдання дослідження:

- 1) провести теоретичний аналіз літератури стосовно поставленої проблеми;
- 2) емпірично виявити особливості сприйняття особами молодого віку образу ветерана АТО;
- 3) сформулювати висновки та встановити перспективи подальших досліджень.

Методи дослідження: *теоретичні* – узагальнення, систематизація психологічної та соціологічної літератури; *емпіричні* – опитування з використанням модифікованої методики «Семантичний диференціал»; *методи математично-статистичної обробки даних* – якісний та кількісний аналіз результатів з використанням процедури факторного аналізу (метод головних компонент) та кластерного аналізу (алгоритм k – середніх).

Одержані наслідки: проведене дослідження дозволяє виділити три орієнтири для характеристики сприйняття образу ветерана АТО представниками молоді України: когнітивний, поведінковий та емоційний компоненти. Також нам вдалось намітити можливість виділення трьох основних типів сприйняття учасників АТО серед молоді: «здібний, проте пасивний», «активний та впевнений», «емоційно відчужений».

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СПРИЙНЯТТЯ ОБРАЗУ ВЕТЕРАНА АТО	7
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СПРИЙНЯТТЯ ОБРАЗУ ВЕТЕРАНА АТО УКРАЇНСЬКОЮ МОЛОДДЮ	13
2.1. Цілі, задачі та організація емпіричного дослідження.	13
2.2. Результати емпіричного дослідження.....	14
ВИСНОВКИ.....	19
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	21
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Станом на 01.07.2019 за інформацією, що надійшла від відомчих комісій щодо надання статусу учасника бойових дій особам, які брали участь у проведенні антитерористичної операції, статус учасника бойових дій надано 369 451 громадянам України, які брали участь у збройному протистоянні на Донбасі [8]. Як зазначають сучасні дослідники, більшість військовослужбовців, які приймали участь у проведенні АТО/ООС, потрапляли під вплив значної кількості стресорів воєнної обстановки різної сили та інтенсивності [6,7,11]. Через важкий військовий досвід значна кількість ветеранів АТО потребує окремої медичної та психосоціальної допомоги. Реабілітацію та ресоціалізацію військових ветеранів додатково може ускладнювати їх перехід до цивільного життя, на особливості перебігу якого значно впливає ставлення населення до учасників бойових дій та сформовані в суспільстві стереотипи сприйняття образу ветерана АТО. Саме тому, на нашу думку, дослідження особливостей сприйняття образу ветерана АТО населенням України, зокрема молоддю, є актуальним та важливим.

Мета дослідження: у межах пілотажного дослідження емпірично дослідити особливості сприйняття образу ветерана АТО сучасною українською молоддю.

Основні завдання дослідження:

- 1) провести теоретичний аналіз літератури стосовно поставленої проблеми;
- 2) емпірично виявити особливості сприйняття особами молодого віку образу ветерана АТО;
- 3) сформулювати висновки та встановити перспективи подальших досліджень.

Об'єкт дослідження: представники сучасної української молоді як суб'єкти сприйняття образу ветерана АТО.

Предмет дослідження: психологічні особливості сприйняття образу ветерана АТО представниками української молоді.

Теоретична гіпотеза: можна виділити певні типи сприйняття образу ветерана АТО в сучасному українському суспільстві.

Емпіричні гіпотези:

- 1) існують певні фактори (змінні), за якими розрізняються уявлення представників сучасної української молоді про ветеранів АТО;
- 2) на основі аналізу розбіжностей в факторах сприйняття образу ветерана АТО можна побудувати типологію сприйняття даного образу представниками сучасної української молоді.

Методологічну й теоретичну основу роботи складають фундаментальні психологічні дослідження проблеми формування образу світу (Б. Г. Ананьєв, О. М. Леонт'єв, Ф. Ю. Василюк, В. Ф. Петренко, Д. О. Леонт'єв та інші); конструктивістський підхід (Дж. Брунер, Дж. Келлі та інші); теорія соціальних уявлень С. Московічі; дослідження особливостей формування соціальних стереотипів (Р. Ф. Баязітов, О. Є. Блинова, О. Є. Бочкарьов, Р. К. Гіффорд, Г. Олпорт, І. М. Щекотихіна та інші); психосемантичний підхід (Ч. Осгуд, В. Ф. Петренко, О. Г. Шмельов та інші).

Методи та методики дослідження. У роботі використовувались наступні методи: *теоретичні* – узагальнення, систематизація психологічної та соціологічної літератури; *емпіричні* – опитування з використанням модифікованої методики «Семантичний диференціал»; *методи математично-статистичної обробки даних* – якісний та кількісний аналіз результатів з використанням процедури факторного аналізу (метод головних компонент) та кластерного аналізу (алгоритм k – середніх).

Теоретична значущість та наукова новизна роботи полягає у виділенні основних орієнтирів для характеристики сприйняття образу ветерана АТО представниками молоді України та трьох основних типів сприйняття учасників АТО серед молоді.

Практична значущість роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані для формування позитивного іміджу

Збройних сил України, створення умов для посттравматичного зростання ветеранів АТО та зміцнення їх суб'єктивного благополуччя.

Апробація результатів. Результати дослідження представлені у вигляді тез доповіді на Міжнародній конференції „OSIĄGNIĘCIA NAUKOWE I PERSPEKTYWY” (31 травня 2019 р., Варшава).

Структура роботи. Робота містить вступ, розділ теоретичного аналізу досліджуваної проблеми, розділ з описанням організації та результатів емпіричного дослідження, висновки, список використаних джерел, додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СПРИЙНЯТТЯ ОБРАЗУ ВЕТЕРАНА АТО

Проблема сприйняття образу ветерана АТО/ООС для української психології є порівняно новою, хоча питаннями формування образів у масовій свідомості психологи цікавляться вже давно. Вітчизняні та зарубіжні дослідники детально розробляють такі поняття як «образ світу», «соціальний стереотип», «соціально-психологічна установка», «імідж», «когнітивне викривлення» тощо.

Поняття «образ» виступає в якості однієї з базових категорій загальної й соціальної психології та використовується для опису відображення об'єктивної дійсності людиною. Ще О.М. Леонтьєв стверджував, що «проблема сприйняття повинна бути поставлена і розроблятися як проблема психології образу світу» [10], образ виступає як результат психічних пізнавальних процесів, представлений в сенсорній або ідеалізованій формі. Проблему формування образу світу вивчали такі відомі дослідники як Б. Г. Ананьєв, Дж. Брунер, Ф. Ю. Василюк, О. М. Леонтьєв, Д. О. Леонтьєв, В. Ф. Петренко та багато інших. При цьому в психології підкреслюється складність, динамічність процесу побудови образу, активність суб'єкта сприйняття. Формування образу – це процес, що розгортається в часі та має певні етапи [5].

Під соціальним стереотипом в психології зазвичай розуміють спрощений, схематизований, емоційно забарвлений і надзвичайно стійкий образ певної соціальної групи або спільноти, що з легкістю розповсюджується на всіх її представників [1]. Стереотип формується на основі соціального досвіду і дозволяє «економити» увагу і мислення при сприйнятті соціальної дійсності. Стереотип «узагальнює» деякий клас подібних об'єктів, змушуючи людину сприймати їх ідентично, як наділених низкою однакових характеристик.

Дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених зробили значний внесок в проблему вивчення формування соціальних стереотипів та їх психологічних особливостей (серед них можна зазначити Р. Ф. Баязітова,

О. Є. Блинову, О. Є. Бочкарьова, Р. К. Гіффорд, Л. В. Завгородню, С. Московічі, Г. Олпорта, В. Ф. Петренко, І. М. Щекотихіну, К. Г. Юнга та багатьох інших). Дослідники вказують на універсальність природи стереотипів як компоненту людської свідомості [3], вони виникають як результат процесів категоризації, узагальнення та пошуку пояснень в умовах невизначеності та несуть в собі «сильне афективне начало» [14]. За влучним висловом Н. П. Суходольської стереотипи є засобом організації досвіду людей і одночасно «кліткою», що не випускає за межі звичного образу їх думок та дій [20].

Українська дослідниця О. Є. Блинова виділяє характерні функції стереотипів: формування картини світу (когнітивна функція); її збереження (захисна функція); формування і збереження групової ідеології, що пояснює та виправдовує поведінку групи (ідеологічна функція); створення і збереження позитивного образу групи (ідентифікуюча функція) [2].

Стереотипізація є однією з найважливіших характеристик міжособистісного сприйняття, що супроводжується проявами соціальних установок, ефектів ореолу, первинності, новизни тощо. Більшість стереотипів засвоюються людиною переважно без їх усвідомлення, деякі ще в дитинстві, а деякі через ЗМІ або при комунікаціях з іншими людьми, за відсутності достатньої інформації або в умовах обмеженої інформації щодо об'єкта.

В структурі соціального стереотипу прийнято виділяти когнітивний, емоційний (афективний) та поведінковий компоненти [1; 4].

Соціальні стереотипи як схематизовані, упереджені уявлення стосовно соціальних груп мають як негативні, так й позитивні наслідки. З негативних наслідків відзначають те, що виведена із стереотипу схема судження про іншу людину нерідко діє як упередження. Тобто, виникаючи в умовах дефіциту інформації, соціальний стереотип часто виявляється хибним, деформуючи процес інтерпретації того, що відбувається навколо. З позитивних наслідків можна підкреслити можливість стереотипу різко скоротити час реагування на мінливу реальність, прискорити процес пізнання та надати основу для орієнтування в тому, що відбувається. Незважаючи на спрощення та

схематизацію, стереотипи виконують необхідну й корисну функцію в психологічній регуляції процесів міжособистісного розуміння [19].

Згідно з концепцією Дж. Брунера, категоризація виступає в ролі загального способу роботи людей з соціальною інформацією [5]. При цьому вона виступає основою для прийняття рішення і відповідної організації дій, спрямованих на об'єкт сприйняття. «Допомагає» здійснити категоризацію гіпотеза. Вона спрямовує сприйняття, багато в чому визначаючи, до якого класу буде віднесений об'єкт що сприймається.

Ідеї категоризації знаходять своє вираження в конструктивному альтернативізмі відомого американського психолога Дж. Келлі [9], у відповідності з поглядами якого не існує однозначно певних речей, подій тощо. Є просто різні способи їх тлумачення, і будь-яка подія можна розглядати з різних сторін. Людина судить про навколишній світ за допомогою поняттєвих схем, або моделей, які вона створює і потім намагається пристосувати до об'єктивної дійсності, щоб усвідомити або інтерпретувати, пояснити або передбачити свій досвід. Без таких систем людина не зможе досягнути світ. Запропоноване Дж. Келлі поняття «конструкт» багато в чому збігається з розумінням знаряддя психічної діяльності за Л. С. Виготським.

На думку Т. Шибутані, «... людські уявлення про реальність є в основному соціальний процес» [26]. Отже, створення людиною образу ветерана АТО не є справою одного індивіда, воно здійснюється шляхом співвіднесення особистої системи засвоєних значень і системи смислів суб'єкта з подібними системами інших індивідів. Тут виявляється те, що С. Московічі називає соціальним конформізмом: за розумну істину люди приймають те, що в дійсності є загальним консенсусом.

Після стислого аналізу загальних теоретичних основ досліджень формування образів різних явищ, предметів та феноменів у суспільній свідомості, звернемося до розгляду більш конкретних питань, що стосуються формування образу ветерана АТО в українському суспільстві.

Значне число військовослужбовців, які брали участь в бойових діях скаржаться, що вони не можуть знайти розуміння в суспільстві, в сім'ї, відчувають труднощі при спілкуванні на виробництві. Після пережитих подій на війні, в деяких випадках, учасники бойових дій мають такі зміни в психіці, що навіть батькам іноді важко визнати в них своїх дітей. Повернення військовослужбовців до мирного життя після впливу екстремальних умов, супроводжується труднощами в адаптації до мирного життя, зокрема, напруженими відносинами між ними і суспільством, тривожністю, страхом, агресивністю, підозрілістю. Життєвий досвід цих людей відрізняється від досвіду осіб які не брали участь в бойових діях, це багато в чому породжує нерозуміння з боку певної частини населення особливостей їх поведінки, котре вони сприймають і оцінюють з притаманним їм фронтовим максималізмом.

Теоретичний аналіз наукових джерел, що присвячені проблемам повернення військовослужбовців до мирного життя, ставлення до них з боку суспільства, засвідчує, що тривалий час науковці концентрували свою увагу на патологічних змінах особистості, яка отримала досвід участі у збройних конфліктах. В якості прикладу можна навести відомі концепції посттравматичного стресового розладу [11; 15; 17]. Серед робіт сучасних українських психологів переважна більшість тією чи іншою мірою також стосується негативних наслідків перебування в умовах бойових дій (В. А. Кожевнікова, О. О. Бородавко, М. В. Маркова, Г. С. Росінскій, Т. М. Титаренко, О. А. Шелюг та інші) [21; 22; 25]. Аналіз науково-популярних публікацій, аналітичних оглядів в ЗМІ теж дозволяє помітити значне переважання інформації про негативні аспекти в житті ветеранів АТО, травматизацію, глибокі небажані психологічні зміни. На наш погляд, така ситуація може значно впливати на ставлення пересічних громадян до ветеранів АТО, формування соціальних стереотипів їх сприйняття.

Дослідники відмічають, з одного боку, проблему «героїзації» бійців АТО [23], яка скоріше шкодить ветеранам, змушуючи їх відчувати неповноцінність та невідповідність ідеальному образу. З іншого боку, нерідко відмічаються

стереотипи щодо обов'язковості психологічних відхилень та проблем у тих, хто брав участь у військових діях, сприйняття їх «хворими, неврівноваженими, агресивними». Інколи знайомі та друзі називають їх «дурнями», «дивними» через те, що вони брали участь в АТО, а не «відмазались».

Згідно з дослідженням, що було проведено Представництвом Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні у співпраці з Міністерством у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб у рамках проекту «Підтримка реінтеграції ветеранів конфлікту на сході України та їхніх сімей», майже половина ветеранів та ветеранок конфлікту на сході України (49%) повідомляють про упереджене та несправедливе ставлення з боку представників різних груп суспільства, зокрема в громадському транспорті, медичних закладах та адміністративних установах [6]. Дослідження проводилось упродовж липня – жовтня 2019 року і охопило 2 530 респондентів у Києві та Київській області, а також Дніпропетровській і Львівській областях. Результати, представлені у звіті, демонструють, що 32% ветеранів почуваються ізольованими від суспільства, а 73% вважають, що їх можуть зрозуміти лише ті, хто сам має військовий досвід [6].

Отже, реалії життя, проблеми, з якими стикаються ветерани конфлікту на сході України та їхні сім'ї під час реінтеграції до цивільного життя змушують ЗМІ, фахівців та вчених концентрувати увагу на негативних наслідках участі в збройних конфліктах, що, в свою чергу, може формувати певний образ ветеранів в масовій свідомості.

Проте, останнім часом з'являються дослідження як закордонних, так і українських авторів стосовно позитивних особистісних змін внаслідок травматичних подій [7; 24; 25; 27]. Адже будь-який травматичний досвід, кризова ситуація може стати поштовхом як для дезадаптивної реакції людини, так і каталізатором переосмислення ситуації, особистісного зростання. Так, в емпіричному дослідженні Д. С. Зубовського, проведеного на вибірці з 297 військовослужбовців – учасників АТО, були отримані дані щодо підтвердження наявності у військовослужбовців – учасників АТО посттравматичного

особистісного зростання [7]. Окрім цього, автор зазначає, що є підстави вважати, що середній рівень посттравматичного зростання серед учасників АТО перевищує середній рівень зростання військовослужбовців учасників інших збройних конфліктів.

Роботи зарубіжних науковців, присвячені даній проблемі, акцентують увагу на необхідності вивчення психологічних (диспозиційні риси особистості, типи когнітивного опрацювання досвіду) та соціально-психологічних (соціальна підтримка, умови життя) детермінант зростання у посттравматичний період [27].

Серед вітчизняних вчених, які вивчають проблему посттравматичного особистісного розвитку військовослужбовців, можна назвати В. В. Горбунова, Д. С. Зубовського, В. О. Климчук, В. І. Осьодло, О. А. Шелюг, С. Л. Чечко та ін. [7; 24; 25]. На наш погляд дослідження цього напрямку мають неабияке значення для подолання негативних наслідків участі в збройних конфліктах, а інформування населення про їх результати здатні вплинути на формування «іміджу» військовослужбовців та ветеранів.

Отже, з огляду на важливість соціальної підтримки для забезпечення особистісного розвитку та психологічного благополуччя ветеранів АТО, ми здійснили емпіричне дослідження особливостей їх сприйняття представниками сучасної молоді.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СПРИЙНЯТТЯ ОБРАЗУ ВЕТЕРАНА АТО УКРАЇНСЬКОЮ МОЛОДДЮ

2.1. Цілі, задачі та організація емпіричного дослідження

Мета даної частини роботи – емпірично дослідити можливості виділення факторів та типів сприйняття образу ветерана АТО сучасною українською молоддю.

Об'єкт дослідження – представники сучасної української молоді як суб'єкти сприйняття образу ветерана АТО.

Предмет – психологічні особливості сприйняття образу ветерана АТО представниками української молоді.

Теоретична гіпотеза: можна виділити певні типи сприйняття образу ветерана АТО в сучасному українському суспільстві.

Теоретичне припущення конкретизовано нами у наступних **емпіричних гіпотезах:**

- 1) існують певні фактори (змінні), за якими розрізняються уявлення представників сучасної української молоді про ветеранів АТО;
- 2) на основі аналізу розбіжностей в факторах сприйняття образу ветерана АТО можна побудувати типологію сприйняття даного образу представниками сучасної української молоді.

Завдання емпіричного дослідження:

- 1) на основі теоретичного аналізу підібрати психодіагностичний інструментарій;
- 2) сформулювати репрезентативну вибірку досліджуваних;
- 3) провести емпіричне дослідження, обробити та проаналізувати його результати;
- 4) сформулювати висновки та перспективи дослідження обраної проблеми.

Вибірка дослідження: 58 осіб віком від 18 до 25 років (29 чоловіків та 29 жінок). Емпірична вибірка сформована методом рандомізованого вибору учасників.

Методи емпіричного дослідження. Для вирішення поставлених завдань було розроблено опитувальник «Як Ви сприймаєте ветерана АТО?» на основі методики семантичного диференціалу [18] (див. додаток А). Опитувальник дозволяє кількісно і якісно описати суб'єктивні стереотипи досліджуваних у сприйнятті ветерана АТО. Опитувальник складається з 25 біполярних шкал (від -3 до 3), полюси яких були задані протилежними характеристиками.

Для з'ясування особливостей сприйняття образу ветерана АТО молоддю був використаний факторний аналіз (метод виділення: аналіз головних компонентів, метод ротації: Варімакс з нормалізацією Кайзера). Для виділення типів сприйняття образу ветерана АТО на основі отриманих даних ми застосували кластерний аналіз (метод k-середніх).

2.2. Результати емпіричного дослідження

Результати застосування опитувальника «Як Ви сприймаєте ветерана АТО?» серед представників української молоді представлені в додатку Б. За допомогою факторного аналізу даних було виокремлено 3 значущих фактори, які пояснюють 47,96% сумарної дисперсії даних. На наш погляд, отримані фактори, що визначають сприйняття образу ветерана АТО, достатньо добре узгоджуються з класичними шкалами, виділеними Ч. Осгудом (оцінка, сила, активність [18]).

Отримані дані дозволяють виділити наступні фактори сприйняття образу ветерана (додаток В):

- 1) когнітивний компонент (27,3 % від загальної дисперсії);
- 2) поведінковий компонент (13,0 % від загальної дисперсії);
- 3) емоційний компонент (7,6 % від загальної дисперсії).

Перейдемо до розгляду складу кожного фактору. До складу *першого фактору*, що отримав назву «Когнітивний компонент», увійшло 7 показників, які представлені у таблиці 1 у порядку зменшення факторного навантаження. На наш погляд, даний фактор відображає загальну позитивну оцінку професіоналізму ветеранів АТО, їх сприйняття як здібних, таких, що розвиваються, розумних, освічених, відповідальних, тощо.

Таблиця 1 – Склад фактору «Когнітивний компонент образу ветерана АТО»

№	Характеристики	Факторне навантаження
1	здібний	0,731
2	розвивається	0,730
3	розумний	0,701
4	освічений	0,697
5	відповідальний	0,688
6	ефективний	0,629
7	цілеспрямований	0,620

Другий фактор, що отримав назву «Поведінковий компонент», включає 6 показників, які показані в таблиці 2. На наш погляд, цей фактор відображає загальну оцінку активності поведінки образу ветеранів АТО, їх сприйняття як уважних, умілих, активних, компетентних, досвідчених, впевнених.

Таблиця 2 – Склад фактору «Поведінковий компонент образу ветерана АТО»

№	Характеристики	Факторне навантаження
1	уважний	0,827
2	умілий	0,765
3	активний	0,732
4	компетентний	0,686
5	досвідчений	0,686
6	впевнений	0,653

До складу *третього фактору*, який позначений нами як «Емоційний компонент», увійшло 5 характеристик, представлених у таблиці 3. Цей фактор відображає сприйняття емоційної та особистісної близькості до образу ветерана АТО, адже він включає такі характеристики: «безпечний», «оптимістичний», «близький», «знайомий», «приємний».

Таблиця 3 – Склад фактору «Емоційний компонент образу ветерана АТО»

№	Характеристики	Факторне навантаження
1	безпечний	0,703
2	оптимістичний	0,680
3	близький	0,646
4	знайомий	0,610
5	приємний	0,528

Отже, результати факторного аналізу дозволяють виділити три основних змінних, за якими різняться суб'єктивні уявлення досліджуваної молоді про ветеранів АТО.

З метою визначення типів ставлення сучасної молоді до образу ветерана АТО ми згрупували всіх досліджуваних на основі їх індивідуальних показників за виділеними факторами сприйняття. Для цього був застосований кластерний аналіз (алгоритм k-середніх). В ході обробки даних досліджувані об'єднувалися в кластери на підставі близькості між собою за показниками факторів сприйняття образу ветерана АТО. В результаті статистичної обробки отримано 3 кластери, у першу групу потрапило 33 особи (17 чоловіків та 16 жінок), у другу – 8 осіб (4 чоловіка та 4 жінки), у третю – 17 осіб (8 чоловіків та 9 жінок).

Для порівняння показників представників кластерів за трьома факторами отримані ними бали були переведені в нормалізовану шкалу (стандартні z-оцінки з середнім арифметичним 0 та стандартним відхиленням – 1). На рис. 1 представлені усереднені показники за трьома виділеними нами факторами сприйняття образу ветерана АТО трьох груп досліджуваних.

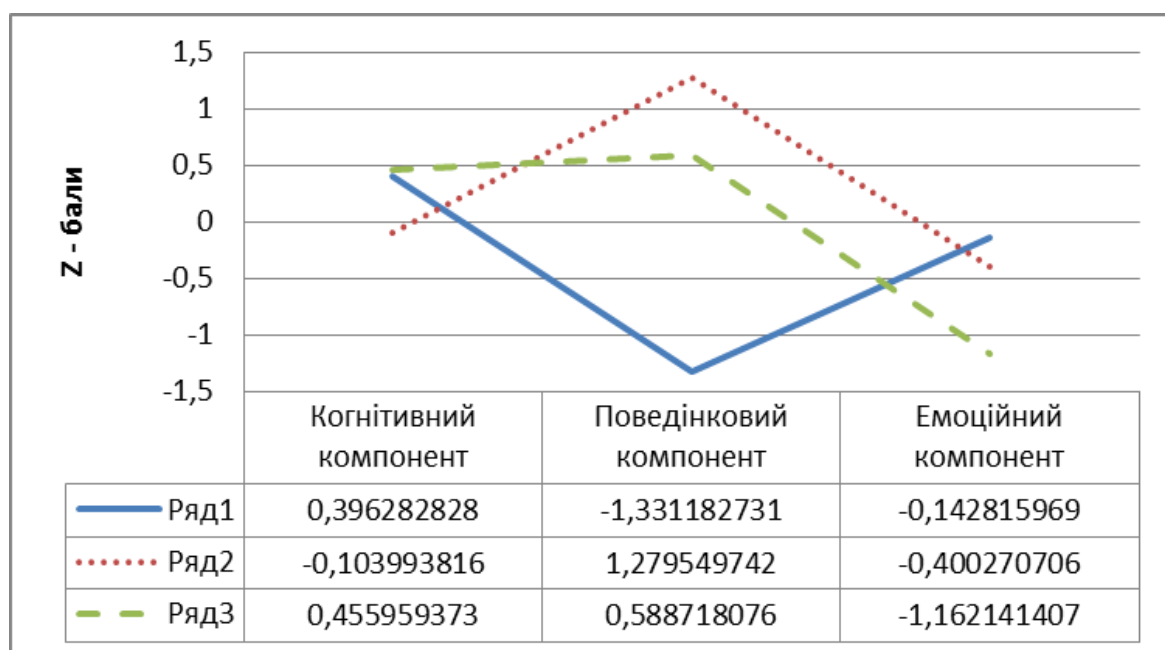

Рис. 1. Розбіжності між кластерами досліджуваних за трьома факторами сприйняття образу ветерана АТО

Як видно з рисунку 1, до першого кластеру (ряд 1) потрапили досліджувані з порівняно високими оцінками образу ветерана АТО за когнітивним та емоційним компонентами, проте з найбільш низькими оцінками за поведінковим компонентом. Тобто, можна припустити, що вони сприймають типового ветерана АТО як здібного, здатного до розвитку, відповідального, цілеспрямованого, достатньо емоційно близького, але недостатньо активного, уважного, впевненого. Вважаємо за доцільне узагальнено позначити цей тип сприйняття як «здібний, проте пасивний».

Другий кластер досліджуваних (ряд 2), навпаки, характеризується найвищими показниками сприйняття образу ветерана за поведінковим фактором, який, на нашу думку, найбільш відображує активність, впевненість ветеранів, при цьому усереднені значення когнітивної та емоційної складової сприйняття знаходяться на помірному рівні. Можемо назвати даний тип сприйняття як «активний та впевнений».

Представники молоді, що потрапили до третього кластеру (ряд 3), схильні до помірних оцінок образу ветерана АТО за когнітивним і поведінковим

компонентами, та мають найнижчі серед вибірки показники емоційної оцінки (оцінюють ветеранів скоріше як небезпечних, песимістичних, далеких, незнайомих), що дає можливість визначити цю групу досліджуваних як «емоційно відчужений» тип сприйняття.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє виділити три орієнтири для характеристики сприйняття образу ветерана АТО представниками молоді України: когнітивний, поведінковий та емоційний компоненти. Також нам вдалось намітити можливість виділення трьох основних типів сприйняття учасників АТО серед молоді: «здібний, проте пасивний», «активний та впевнений», «емоційно відчужений».

ВИСНОВКИ

Проведене наукове дослідження, метою якого виступало з'ясування особливостей сприйняття образу ветерана АТО сучасною українською молоддю, дозволяє зробити наступні висновки.

1. Теоретичний аналіз наукової літератури стосовно поставленої проблеми дозволив встановити, що проблема формування образу певної соціальної групи відноситься до однієї з базових в когнітивній і соціальній психології та має достатньо довгу історію вивчення. Під час дослідження даної проблеми психологи оперують такими конструктами як «образ світу», «соціальний стереотип», «соціально-психологічна установка» (атитюд), «імідж», «когнітивне викривлення» тощо.

2. Теоретичний аналіз наукових джерел та аналітичних оглядів в засобах масової інформації засвідчує значне переважання інформації про негативні аспекти в житті ветеранів АТО/ООС, травматизацію, глибокі небажані психологічні зміни, що може значним чином впливати на формування їх образу в масовій свідомості пересічних громадян.

3. Одним з важливих напрямів наукових досліджень, що можуть сприяти підвищенню соціальної підтримки ветеранів АТО, полегшити процес повернення їх до мирного життя, виступає вивчення психологічних та соціально-психологічних детермінант особистісного зростання учасників бойових дій у посттравматичний період. Інформування населення про їх результати здатні вплинути на формування образу військовослужбовців та ветеранів.

4. Аналіз результатів пілотажного емпіричного дослідження дозволив виділити три орієнтири для характеристики сприйняття образу ветерана АТО представниками сучасної молоді України: когнітивний, поведінковий та емоційний компоненти. Застосування кластерного аналізу отриманих емпіричних даних дозволяє намітити можливість виділення трьох основних

типів сприйняття учасників АТО серед молоді: «здібний, проте пасивний», «активний та впевнений», «емоційно відчужений».

Безумовно, отримані результати не претендують на вичерпне описання особливостей сприйняття ветеранів українським суспільством, проте вони дають можливість намітити перспективи подальших досліджень за обраною проблематикою. Так, корисним вважаємо порівняння суб'єктивних уявлень про ветерана представників молоді та старшого покоління українців, дослідження соціально-психологічних факторів, що впливають на формування певних стереотипів щодо учасників АТО, вивчення впливу інформації про можливості посттравматичного особистісного зростання на динаміку суспільного сприйняття узагальненого образу ветеранів АТО/ООС. Дослідження в даному напрямку дадуть можливість сприяти формуванню позитивного іміджу Збройних сил України, створювати умови для посттравматичного зростання ветеранів АТО та зміцнення їх суб'єктивного благополуччя.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Агеев В. С. Психологическое исследование социальных стереотипов / В. С. Агеев // Вопросы психологии. 1986. – № 1. – С. 95-101.
2. Блинова О. Є. Роль соціальних стереотипів у регуляції поведінки особистості [Електронний ресурс] / О. Є. Блинова // Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського. Сер.: Психологічні науки. – 2013. – Т. 2, Вип. 10. – С. 37-41. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdups_2013_2_10_8
3. Блинова О. Є. Роль соціальних стереотипів у становленні світоглядних орієнтацій особистості / О. Є. Блинова // Психологія і особистість. – 2015. – № 2 (8), Ч.1. – С. 58-70.
4. Бодалёв А. А. Формирование: понятия о другом человеке как личности / А. А. Бодалёв. — Л.: Изд-во. Ленинг. ун-та, 1970. – 135 с.
5. Брунер Дж. Психология познания. За пределами непосредственной информации / Дж. Брунер. М.: Директмедиа Паблишинг, 2008. – 782 с.
6. Життя після конфлікту: опитування щодо соціально-демографічних та соціально-економічних характеристик ветеранів конфлікту на сході України та їхніх сімей [Електронний ресурс] / Режим доступу до ресурсу: http://ukraine.iom.int/sites/default/files/veterans_reintegration_survey_2020_ukr.pdf
7. Зубовський Д. С. Особистісне зростання учасників АТО у постратравматичний період [Текст] / Д. С. Зубовський // Молодий вчений. — 2018. — №8., С. 47-52.
8. Інформація щодо надання статусу учасника бойових дій [Електронний ресурс] / Режим доступу до ресурсу: <http://dsvv.gov.ua/dostup-do-publichnoji-informatsiji/informatsiya-schodo-nadannya-statusu-uchasnyka-bojovyh-dij.html>
9. Келли Дж. Теория личных конструктов. Монография. — СПб.: Речь, 2000. — 249 с.

10. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения. В 2 томах. – М.: 1983.
11. Маркова М.В. Порухення здоров'я сім'ї демобілізованих військовослужбовців-учасників АТО: психопатологічний, психологічний, психосоціальний і сімейний виміри проблеми / М.В. Маркова, Г.С. Росінський // Український вісник психоневрології – 2018. – № 26. – С. 78-82.
12. П'юселік Ф. Робочий зошит для програми самоуправління посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) для військового [Електронний ресурс] / Ф. П'юселік, О. МакГоннел – Режим доступу до ресурсу: http://www.zdorov.com.ua/metodichka_final_variant.pdf
13. Петренко В.Ф. Психосемантический анализ этнических стереотипов: лики толерантности и нетерпимости / В.Ф. Петренко, О.В. Митина, К.В. Бердников, А.Р. Кравцова, В.С. Осипова. М.: Смысл, 2000. – 73 с.
14. Попков, В.Д. Стереотипы и предрассудки: их влияние на процесс межкультурной коммуникации / В.Д. Попков // Журнал социологии и социальной антропологии. 2002. – Т. V. – № 3. – С. 178-191.
15. Психологічна допомога особам, які беруть участь в антитерористичній операції: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2016 р.): у 2 ч. / [ред. кол. : В. В. Черней, М. В. Костицький, О. І. Кудерміна та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 248 с.
16. Психологічне забезпечення працівників ОВС та військовослужбовців Національної гвардії – учасників антитерористичної операції: монографія / Л.А. Кирієнко, С.В. Кушнар'ов; за редакцією доктора юридичних наук, професора В. О. Криволапчука. – К. : ДНДІ МВС України, 2015. – 123 с.
17. Психологічні аспекти роботи лікарів з учасниками АТО та людьми з інвалідністю: метод. посіб. / за ред. Науменка Л.Ю., Аршава І.Ф. – Д.: ЛПРА, 2017. – 254 с.
18. Психосемантика. Метод семантического дифференциала: учебно-методическое пособие для студентов высших учеб. заведений /

- О.В. Кожевникова, С.А. Вьюжанина. – Ижевск: Издательский центр «Удмуртский университет», 2016. – 120 с.
19. Самкова О. М. Соціальні стереотипи і стереотипізація: аналіз сучасних теоретичних підходів [Електронний ресурс] / О. М. Самкова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Психологічні науки. – 2013. – Вип. 1. – С. 68-71. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2013_1_21.
 20. Суходольская Н. П. Социальный стереотип в жизнедеятельности людей [Електронний ресурс] // Философия и общество. Выпуск №3(47) / 2007 – Режим доступу: <https://www.socionauki.ru/journal/articles/254274/>
 21. Тарабрина Н.В. Пактикум по психологии посттравматического стресса / Н.В. Тарабрина. – СПб.: Питер, 2001. – 272 с.
 22. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самодопомоги в умовах тривалої травматизації: монографія / Т. М. Титаренко / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. – 160 с.
 23. Тютюнник Г. Героїзація бійців АТО. Чим менше пафосу, тим краще для солдата [Електронний ресурс] / Галина Тютюнник – Режим доступу до ресурсу: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/60830/Gerojizacija_bijciv_ATO_Chym_menshe_pafosu_tym
 24. Чачко С. Л. Проблема посттравматического роста: попытка теоретического анализа / С. Л. Чачко. – Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова, 2010. – Том 15, Випуск 11. – с. 140-148.
 25. Шелюг О. А. Багатовимірність феномену посттравматичного росту: біологічний, психологічний та соціокультурний складники особистісних трансформацій // Психологія і особистість. – 2014. – № 1. – с. 112-129.
 26. Шибутани Т. Социальная психология / Т. Шибутани. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. – 544 с.

27. Tedeschi R.G. Posttraumatic growth: conceptual foundations and empirical evidence / R.G. Tedeschi, L.G. Calhoun // Psychological Inquiry. – 2004. – № 1. – Vol. 15. – P. 1-18.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Опитувальник «Як Ви сприймаєте ветерана АТО?»

Інструкція: «Просимо Вас прийняти участь у дослідженні з метою визначення соціально-психологічних особливостей сприймання образу ветерана АТО. У опитувальнику пропонується оцінити Ваші уявлення про ветерана АТО за наведеними шкалами. Кожен пункт опитувальника складається у вигляді двох протилежних характеристик, які вам необхідно оцінити за запропонованою шкалою. Вам необхідно обрати саме той полюс, який у більшій мірі відповідає вашій думці, а потім визначити міру виразності даного твердження за шкалою (-3 -2 -1 0 1 2 3).

Цифри зі знаком «-» відповідають твердженню з лівою сторони шкали, цифри без знаку «-» відповідають протилежному твердженню (правий бік шкали). Так, цифра «3» або «-3» означає високий рівень виразності якості; «2» або «-2» - середній рівень виразності; «1» або «-1» - слабкий ступінь виразності; «0» обирайте в тих випадках, коли Ви не можете визначити міру згоди із запропонованими твердженнями.

Будь ласка, виявіть уважність, оскільки із запропонованих шкал необхідно обвести лише одну цифру, що відповідає ступеню вашої згоди з обраним твердженням. Пам'ятайте, в опитувальнику немає правильних або неправильних відповідей. Опитування проводиться анонімно, результати будуть представлені лише у вигляді узагальнених результатів.

Ваша думка дуже цінна для нашого дослідження! Дякуємо за участь в опитуванні!».

№	Твердження	Шкала відповідей	Твердження
1	неприємний	-3 -2 -1 0 1 2 3	приємний
2	кваліфікований	-3 -2 -1 0 1 2 3	некваліфікований
3	нездібний	-3 -2 -1 0 1 2 3	здібний
4	компетентний	-3 -2 -1 0 1 2 3	некомпетентний
5	неосвічений	-3 -2 -1 0 1 2 3	освічений
6	активний	-3 -2 -1 0 1 2 3	пасивний
7	безвідповідальний	-3 -2 -1 0 1 2 3	відповідальний
8	умілий	-3 -2 -1 0 1 2 3	невмілий
9	незатребуваний	-3 -2 -1 0 1 2 3	затребуваний
10	досвідчений	-3 -2 -1 0 1 2 3	недосвідчений
11	неефективний	-3 -2 -1 0 1 2 3	ефективний
13	нецілеспрямований	-3 -2 -1 0 1 2 3	цілеспрямований
14	уважний	-3 -2 -1 0 1 2 3	неуважний
15	не розвивається	-3 -2 -1 0 1 2 3	розвивається
16	впевнений	-3 -2 -1 0 1 2 3	невпевнений
17	агресивний	-3 -2 -1 0 1 2 3	спокійний
18	непрацездатний	-3 -2 -1 0 1 2 3	працездатний
19	ініціативний	-3 -2 -1 0 1 2 3	безініціативний
20	нещасний	-3 -2 -1 0 1 2 3	щасливий
21	нерозумний	-3 -2 -1 0 1 2 3	розумний
22	песимістичний	-3 -2 -1 0 1 2 3	оптимістичний
23	безпечний	-3 -2 -1 0 1 2 3	небезпечний
24	незнайомий	-3 -2 -1 0 1 2 3	знайомий
25	близький	-3 -2 -1 0 1 2 3	далекий

Вкажіть, будь-ласка: *стать:* _____ *вік* _____

ДОДАТОК Б

Таблиця Б1 - Результати застосування опитувальника «Як Ви сприймаєте ветерана АТО?»

	поп	возр	приє	здібн	комп	освіт	акти	відпов	уміл	досв	ціле	сум	уваж	розв	впев	зацік	спокі	ініціа	розу	оитим	безп	знай	близ
	аст	мний	ий	етен	ений	вний	ідальн	ий	ий	дчен	спря	лін	ний	иває	нени	авле	йний	тивн	мний	стичн	ечни	омий	ький
1	м	21	0	-2	-2	-1	0	-1	-2	-3	2	-1	3	2	3	-1	2	3	-1	2	2	-1	3
2	м	21	0	-1	1	0	3	-2	2	0	-3	-2	1	-1	2	-2	0	2	0	1	0	3	3
3	м	19	-3	3	3	3	1	3	3	0	0	3	3	3	3	3	3	3	1	3	0	1	0
4	м	18	-1	-3	-2	-3	-1	-3	0	1	1	1	1	2	3	3	2	-3	1	-2	-1	2	3
5	м	20	0	-2	-2	-2	-2	-3	-2	-2	-3	0	-3	0	-2	0	1	-1	0	-3	-2	0	0
6	м	23	0	1	-1	-2	3	0	2	2	0	0	2	-1	0	-1	2	-1	-1	-1	0	0	1
7	м	19	-1	-1	0	-1	-1	-1	0	1	-1	0	-1	0	1	-2	-1	-2	-1	-1	0	0	-1
8	м	22	-1	-1	0	0	-2	-1	-1	-3	-1	0	-2	-1	-1	0	2	-1	-2	0	-1	0	0
9	м	23	-2	-2	0	0	0	0	-2	-2	0	0	-2	0	0	0	0	-2	-2	0	0	0	0
10	м	19	-1	-1	-2	0	-1	-2	-2	-3	-1	-2	-2	-1	-2	-2	-1	-1	-2	-1	-1	-1	0
11	м	23	3	3	3	3	-3	3	3	-2	3	3	2	3	-3	0	3	2	3	3	3	0	0
12	м	22	0	-2	2	0	3	-1	2	0	-3	0	-2	-2	-2	-2	1	-2	-1	-1	0	-1	-1
13	м	19	-2	-1	-2	2	-1	-2	-2	0	-2	0	0	-3	-1	3	0	-2	-2	-2	-2	0	0
14	м	20	-3	-3	0	-3	1	-3	0	0	-3	0	2	0	1	-1	2	2	-1	2	-1	0	-1
15	м	19	0	0	1	-1	2	0	2	1	-2	-1	1	0	2	0	-1	1	0	1	0	0	-1
16	м	20	0	-1	1	0	-1	-2	1	0	-1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	0	1	-1
17	м	20	1	1	-2	-1	-2	0	-1	-1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0
18	м	18	-3	-3	-2	-2	-3	-3	-3	-2	-2	-3	-3	-3	-3	-3	-3	-2	-3	-3	-1	-3	-2
19	м	18	0	0	0	-1	1	-2	1	2	0	0	-2	1	-2	0	0	1	0	0	0	0	0
20	м	18	-3	1	3	-2	3	-3	3	3	-1	2	2	-3	3	-3	2	-3	-3	-3	-3	-3	-3
21	м	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22	м	18	-1	3	1	-2	-2	-2	-3	2	-1	-1	-3	-1	-2	-1	-2	-2	-2	-2	-2	-3	1
23	м	19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	м	21	-1	-2	-2	-2	1	-1	-2	2	-1	0	1	-1	2	2	-1	0	0	2	3	2	0
25	м	18	0	0	0	0	0	0	1	2	-2	-1	-1	0	1	2	-1	-1	0	-1	0	2	-1
26	м	24	-3	-3	2	-2	3	-3	2	2	-2	-3	2	-3	3	-2	-2	2	-2	-2	2	-2	2
27	м	24	-1	-1	-1	1	3	-3	1	1	-2	-1	-1	-2	-2	-1	2	-2	-1	-2	1	0	1
28	м	24	-1	0	-1	-1	-2	0	0	0	0	-2	0	-1	1	0	2	0	2	1	2	-1	0
29	м	24	-2	-1	1	-1	2	0	1	1	-1	-1	1	0	2	2	-1	2	0	-1	1	3	3
30	ж	19	-1	-3	-3	-3	-2	-3	-3	-3	-3	-3	-3	-2	-3	-2	0	-1	-3	0	-1	0	0
31	ж	19	0	-1	-2	-2	-3	-3	-2	-3	-3	-3	-3	-2	-1	-1	1	-2	-1	0	1	3	2
32	ж	19	1	-3	0	-3	1	-3	-2	-3	-3	0	-3	-3	-3	-1	2	-1	-1	3	2	0	0
33	ж	19	-2	-3	2	-1	-3	3	-2	0	3	-3	-3	-3	-1	-2	-1	-2	-2	-3	-2	-3	-2
34	ж	19	-2	-3	-2	1	1	-2	-2	-2	-3	-2	-3	1	-2	-2	2	-2	-2	1	2	-2	-2
35	ж	19	0	0	2	-2	3	-2	2	2	-3	-3	1	-2	0	-2	1	1	-2	0	-2	-3	0
36	ж	19	-1	-2	-1	-1	-2	-2	-2	-1	-2	-1	-3	-1	-3	-2	-2	-2	-2	-1	2	0	0
37	ж	23	-3	-3	-3	-3	-3	-3	-3	-3	-2	-3	-3	-2	-3	-2	-3	-2	-2	-3	-3	-3	-1
38	ж	19	-2	-3	-3	-3	-1	-3	-3	-3	-2	-2	-3	-2	-1	-2	2	1	-2	0	1	1	2
39	ж	22	-2	-3	-2	0	-2	-2	-2	0	-2	-2	-2	0	-3	-3	0	-1	-2	-3	-2	0	0
40	ж	18	-2	-3	1	-2	-2	-3	-2	-1	-2	-2	-2	-2	0	-2	0	-2	-2	-1	-2	2	2
41	ж	18	-3	-3	-3	-2	-2	-3	-2	-2	-2	-1	-2	-1	2	-2	0	-2	-1	0	0	-1	-2
42	ж	18	0	-2	2	-2	0	-3	-3	-1	0	-2	-3	-3	-3	-2	0	-1	0	-3	-2	0	0
43	ж	19	0	-1	-1	-1	-2	-2	-2	-1	2	-1	-2	-1	-1	-1	0	-2	1	0	2	2	3
44	ж	18	-2	-1	-2	0	-3	-3	-2	-2	-3	-2	-3	-1	-2	-3	-1	-1	-2	-1	-1	-1	0
45	ж	18	3	2	2	2	2	0	2	-1	0	2	0	3	1	0	2	-1	3	3	1	3	3
46	ж	18	-1	-2	0	-2	1	-3	0	-1	-3	0	-2	-1	1	-2	1	-2	-2	1	-1	0	0
47	ж	18	-2	-3	0	-2	0	-3	-3	-2	-3	-3	2	-2	3	1	-2	0	-2	0	1	-3	0
48	ж	18	-2	-2	2	-2	3	1	2	2	-3	-3	-2	-2	-3	-3	-1	-3	-2	-2	-2	0	-2
49	ж	18	-1	-1	0	-1	0	-1	-1	-1	-1	0	-1	0	1	-1	0	-1	-1	0	0	3	2
50	ж	18	0	-2	0	0	-2	-3	-2	-1	-3	-3	-2	-1	-3	-2	0	-2	0	1	-1	3	1
51	ж	18	0	-1	0	-1	1	-2	0	-1	0	-1	0	-1	0	-1	-1	-1	-1	2	-1	1	0
52	ж	21	-3	-3	3	-3	3	-3	3	3	-2	-2	2	-3	2	-3	-3	2	-3	-2	2	-2	2
53	ж	20	-2	-3	2	-2	3	-3	3	2	-1	-1	2	-3	-3	2	0	-2	-2	-3	0	-3	-3
54	ж	23	-1	2	2	1	1	2	-1	2	-1	1	1	2	2	-1	2	1	1	-1	2	1	1
55	ж	23	0	-1	1	0	-3	-3	-1	0	-3	-1	-1	0	-2	-2	2	0	0	-1	1	1	1
56	ж	24	-2	-2	-1	0	-2	-2	-1	0	-1	-1	-2	0	-1	-1	2	1	0	2	0	3	0
57	ж	24	-2	-1	-1	1	1	-1	-1	-1	-1	1	1	1	-1	-1	1	1	1	2	-1	1	1
58	ж	24	-1	-2	-3	-3	-3	-2	-2	0	-3	0	-1	-2	-3	-3	1	-2	-1	1	0	2	0

ДОДАТОК В

Результати факторного аналізу

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	9,284	27,304	27,304	9,284	27,304	27,304	5,990	17,616	17,616
2	4,434	13,041	40,346	4,434	13,041	40,346	5,652	16,623	34,240
3	2,589	7,613	47,959	2,589	7,613	47,959	4,665	13,719	47,959
4	2,077	6,109	54,068						
5	1,785	5,250	59,318						
6	1,570	4,617	63,934						
7	1,425	4,190	68,125						
8	1,364	4,010	72,135						
9	1,142	3,358	75,493						
10	,906	2,663	78,156						
11	,792	2,331	80,487						
12	,748	2,200	82,687						
13	,689	2,025	84,713						
14	,642	1,888	86,600						
15	,563	1,654	88,255						
16	,550	1,617	89,872						
17	,426	1,252	91,124						
18	,407	1,197	92,321						
19	,345	1,015	93,336						
20	,315	,927	94,263						
21	,299	,879	95,141						
22	,262	,769	95,911						
23	,221	,650	96,561						
24	,218	,641	97,201						
25	,181	,533	97,734						
26	,166	,489	98,223						
27	,138	,406	98,630						
28	,115	,339	98,969						
29	,094	,276	99,245						
30	,074	,216	99,461						
31	,063	,184	99,646						
32	,047	,139	99,784						
33	,039	,116	99,900						
34	,034	,100	100,000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotated Component Matrix^a

	Component		
	1	2	3
здібний	,731		
розвивається	,730		
розумний	,701		
освічений	,697		
відповідальний	,688		
ефективний	,629		
цілеспрямований	,620		
спокійний			
зацікавлений			
затребуваний			
керівник			
уважний		,827	
умілий		,765	
активний		,732	
компетентний		,686	
досвідчений		,686	
впевнений		,653	
безпечний			,703
оптимістичний			,680
близький			,646
знайомий			,610
приємний			,528

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 7 iterations.

Результати кластерного аналізу

Final Cluster Centers			
	Cluster		
	1	2	3
REGR factor score 1 for analysis 4	,39628	-1,33118	-,14282
REGR factor score 2 for analysis 4	-,10399	1,27955	-,40027
REGR factor score 3 for analysis 4	,45596	,58872	-1,16214

Number of Cases in each Cluster	
1	33,000
Cluster 2	8,000
3	17,000
Valid	58,000
Missing	,000

MATERIAŁY

I MIĘDZYNARODOWEJ KONFERENCJI
NAUKOWO-PRAKTYCZNEJ

„OSIĄGNIĘCIA NAUKOWE I PERSPEKTYWY”

31 maja 2019 roku

Wrocław
2019

UDK 34+37+65+80+81+159.9+330+574+631

BBK 94

O - 83

(O-83) **Osiągnięcia naukowe i perspektywy:** Mater. I Międz. Konf. Nauk.-Prakt. /

Pod red. M.Andrzejewskiego. – Wrocław: Nowa nauka, 2019. – 112 s.

ISBN 978-83-7364-921-7

REDAKTOR NACZELNY: PROF. DR HAB. MARIUSZ ANDRZEJEWSKI, UNIWERSYTET WROCŁAWSKI.

REDAKCJA: PROF. DR HAB. KATARZYNA KWINTA; DR HAB. OLHA TKACHENKO; PROF., DR.SC. STANISŁAW I. BIAŁY; PROF., DOCTOR OF ECONOMICS IRINA SHCHADILO; PROF., PH.D. IRYNA IVASHCHENKO; MGR ADAM J. SKOWRON.

REDAKTORZY TECHNICZNI: PH.D. NIKOLAY SZYJANOWSKI; MGR ZBIGNIEW TARGALSKY; MGR JULIA PETRITSKAYA

Publikacja zawiera materiały z I Międzynarodowej Konferencji Naukowo-Praktycznej „Osiągnięcia naukowe i perspektywy”, która odbyła się 31 maja 2019 r. Na konferencji, która miała charakter interdyscyplinarny, zostały omówione aktualne problemy w zakresie ekologii, prawa, ekonomii, filologii, psychologii, pedagogiki, przemysłu, rolnictwa i innowacji.

Dla naukowców, wykładowców wyższych uczelni, doktorantów oraz studentów.

Wszelkie prawa do artykułów z konferencji należą do ich autorów.

W artykułach naukowych zachowano oryginalną pisownię.

W przypadku cytowań obowiązkowe jest odniesienie się do zbioru.

ISBN 978-83-7364-921-7

© Autorzy materiałów, 2019

© «Nowa nauka», 2019

Дуткевич Т. В. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ТЕХНІКИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОБОТІ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ.....	81
Волков Д. С., Шелковникова Н. В. РОЛЬ ТЕМПЕРАМЕНТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ.....	84
Салюк М. А., Юдінцева А. С. ПОНЯТТЯ АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ В РОБОТАХ ЗАРУБІЖНИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ ПСИХОЛОГІВ.....	86
Салюк М. А., Агішева К. Д. ДЕКОМПРЕСІЯ ЯК ФОРМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ.....	89
Салюк М. А., Іванченко В. І. ІМПЛІЦИТНІ КОМПОНЕНТИ САМОСВІДОМОСТІ.....	91
АТО ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ОБРАЗУ ВЕТЕРАНА АТО СУЧАСНОЮ УКРАЇНСЬКОЮ МОЛОДЦЮ.....	93

PRZEMYSŁ I ROLNICTWO

Гангур В.В., Єремко Л.С., Сокирко Д.П. ВПЛИВ АГРОТЕХНІЧНИХ ПРИЙОМІВ НА ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ НУТУ.....	95
Бараболя О. В., Годованик О.В. ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОЩУВАННЯ ТОМАТІВ ДЛЯ ПРОМИСЛОВОЇ ПЕРЕРОБКИ.....	99
Ласло О. А., Мищенко О. В. ВОЗОБНОВЛЕНИЕ И СТАБИЛИЗАЦИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ УГОДИЙ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ.....	101
Бараболя О. В. ВИРОЩУВАННЯ ТРИТИКАЛЕ ДЛЯ ВКОРИСТАННЯ В ХЛІБОПЕКАРСЬКІЙ ПРОМИСЛОВOSTІ.....	103
Ласло О.О., Тараненко С.В. НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ЗЕМЛЕРОБСТВА, ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА.....	105

DZIAŁALNOŚĆ INNOWACYJNA

Білик О.С. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ЕКОЛОГО-ІННОВАЦІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ.....	107
--	-----

АТО

**ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ОБРАЗУ ВЕТЕРАНА АТО
СУЧАСНОЮ УКРАЇНСЬКОЮ МОЛОДДЮ**

Станом на 01.05.2019 статус учасника бойових дій надано 368 861 громадянам України, які брали участь у збройному протистоянні на Донбасі [1]. Через важкий військовий досвід значна кількість ветеранів АТО потребує окремої медичної та психосоціальної допомоги. Реабілітацію та ресоціалізацію військових ветеранів може ускладнювати їх перехід до цивільного життя, на особливості перебігу якого значно впливає ставлення населення до учасників бойових дій та сформовані в суспільстві стереотипи сприйняття образу ветерана АТО. Саме тому дослідження особливостей сприйняття образу ветерана АТО населенням України, зокрема молоддю, є актуальним та важливим.

У емпіричному дослідженні прийняли участь 58 осіб віком від 18 до 25 років, 29 чоловіків та 29 жінок. Для вирішення поставлених завдань було розроблено опитувальник «Як Ви сприймаєте ветерана АТО?» на основі методики семантичного диференціалу.

За допомогою факторного аналізу даних було виокремлено 3 значущих фактори, які пояснюють 47,96% сумарної дисперсії даних: 1) когнітивний компонент (27,3 % від загальної дисперсії – відображує загальну позитивну оцінку професіоналізму ветеранів АТО, їх сприйняття як здібних, таких, що розвиваються, розумних, освічених, відповідальних, тощо); 2) поведінковий компонент (13,0 % від загальної дисперсії – відображує загальну оцінку активності поведінки образу ветеранів АТО, їх сприйняття як уважних,

активних, досвідчених, впевнених); 3) емоційний компонент (7,6 % від загальної дисперсії – відображує сприйняття емоційної та особистісної близькості до образу ветерана АТО).

Отже, результати факторного аналізу дозволяють виділити три основних змінних, за якими різняться суб'єктивні уявлення досліджуваної молоді про ветеранів АТО.

З метою визначення типів ставлення сучасної молоді до образу ветерана АТО ми згрупували всіх досліджуваних на основі їх індивідуальних показників за виділеними факторами сприйняття. Для цього був застосований кластерний аналіз (метод k-середніх). В ході обробки даних досліджувані об'єднувалися в кластери на підставі близькості між собою за показниками факторів сприйняття образу ветерана АТО.

За результатами статистичної обробки даних нам вдалось намітити можливість виділення трьох основних типів сприйняття учасників АТО серед молоді: «здібний, проте пасивний», «активний та впевнений», «емоційно відчужений». Отримані результати дозволяють сформулювати перспективи подальших досліджень за обраною проблематикою. Так, корисним вважаємо порівняння суб'єктивних уявлень про ветерана представників молоді та старшого покоління українців, дослідження соціально-психологічних факторів, що впливають на формування певних стереотипів щодо учасників АТО. Дослідження в даному напрямку дадуть можливість сприяти формуванню позитивного іміджу Збройних сил України, створювати умови для посттравматичного зростання ветеранів АТО та зміцнення їх суб'єктивного благополуччя.

Література:

1. Інформація щодо надання статусу учасника бойових дій [Електронний ресурс] / Режим доступу до ресурсу: <http://dsvv.gov.ua/dostup-do-publichnoji-informatsiji/informatsiya-schodo-nadannya-statusu-uchasnyka-bojovyh-dij.html>